

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄВРОПИ

Анотація

У статті розглянуто особливості концептуальних засад екологічних вимірів економічного розвитку країн Європи. Зокрема, світова наукова спільнота постійно створює нові та вдосконалює економічні моделі підприємства, здатні ефективно функціонувати в Концепції сталого економічного розвитку зі швидким пристосуванням до змінного середовища функціонування. Завданням учених на сьогодні є розробка таких моделей, методик і форм розвитку, які найкращим чином і в повному обсязі відповідали би сучасним запитам. Важливою в контексті сталого розвитку є проблема відслідковування довгострокових екологічних наслідків. Мінімізація негативних екологічних наслідків, майбутніх екстерналій для наступних поколінь є важливим напрямком діяльності.

Ключові слова: сталий економічний розвиток, «зелена» економіка, «синя» економіка, мережева економіка, екологізація.

М. В. Микитюк,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
г. Черновцы

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИЗМЕРЕНИЙ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАН ЕВРОПЫ

Аннотация

В статье рассмотрены особенности концептуальных основ экологических измерений экономического развития стран Европы. В частности, мировое научное сообщество постоянно создает новые и совершенствует экономические модели предприятия, способные эффективно работать в Концепции устойчивого экономического развития с быстрым приспособлением к изменяющейся среде функционирования. Задача ученых на сегодня является разработка таких моделей, методик и форм развития, которые наилучшим образом и в полном объеме отвечали бы современным запросам. Важным в контексте устойчивого развития является проблема отслеживания долгосрочных экологических последствий. Минимизация негативных экологических последствий, будущих экстерналий для последующих поколений является важным направлением деятельности.

Ключові слова: устойчивое экономическое развитие, «зеленая» экономика, «синяя» экономика, сетевая экономика, экологизация.

Постановка проблеми. Економічний розвиток цивілізації у ХХІ столітті супроводжується численними екологічними та соціальними проблемами, над розв'язанням яких постійно працюють науковці світу. Гострота цих проблем зумовлюється їх мультидисциплінарністю. Сьогодні світова наука

та практика мають приклади позитивного економічного зростання окремих країн з паралельним людським розвитком та збереженням навколишнього природного середовища. Понад те, на міжнародному рівні, зокрема у ООН та інших міжнародних організаціях, вироблена науковцями та провідними політиками світу Концепція сталого розвитку, що власне і включає ці три аспекти: економічний, соціальний та екологічний.

Економічна глобалізація, окрім позитивних наслідків, супроводжується підривом локальних екосистем, зникненням багатьох видів рослин і тварин, зміною клімату, що в свою чергу, проявляється у процесах танення льодовиків, ерозії ґрунтів, зникнення лісів. Все більш відчутними стають проблеми, пов'язані з дефіцитом питної води, продовольства, розповсюдженням епідемій, виникненням внутрішньоекономічних конфліктів або зовнішньополітичною напруженістю. Важливою часткою концепції сталого розвитку прогресованої бізнесової діяльності є екологічний чинник. Загалом теорію сталого розвитку визначають як найбільш відому з нових течій останнього десятиріччя. Вона є предметом обговорення багатьох наукових заходів, описується в наукових працях, оскільки більшість розвинених держав світу вирішили використовувати її при виробленні стратегій.

Отже, проблема екологічних обмежень, компромісу між існуючим і потенційним споживанням має стати основою для визначення темпів соціально-екологічного розвитку будь-якої країни. Базуючись на наявному досвіді розвитку суспільства, можна говорити про ефективність радикальних економічних змін, проектів та заходів, що здійснюються відповідно до природних закономірностей тривалий період. Відповідно, проекти із швидкими і значними вигодами без урахування довгострокового екологічного ефекту перспектив мають набагато менше підстав для їх впровадження, якщо в цілому не назвати їх безперспективними і збитковими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади екологічних вимірів економічного розвитку країн Європи розглядали багато дослідників. Зокрема, І. І. Дуднікова в даному дослідженні ставила завдання теоретичного обґрунтування оцінки впливу економічної діяльності людини на довкілля в розрізі екологічних змін. Глобальні економічні процеси ХХІ століття та вплив людського виміру на складові екологічного виміру досліджували Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручик, А. М. Колот. Дослідник Л. С. Гринів розглядав питання просторового розвитку екологічно збалансованої економіки: нові теоретичні моделі та перспективи. Д. В. Зеркалов виділив концептуальні засади екологічного виміру в розрізі проблеми екології сталого розвитку [5].

Постановка завдання. Кожна організація, маючи бажання досягти успіху та конкурентного становища на міжнародному європейському ринку, повинна обов'язково зважати на світові тенденції та умови розвитку не лише економіки, але й довкілля. Таке бачення передбачає збереження наявного багатства потенціалу навколишнього середовища Землі для прийдешніх поколінь. Саме тому роль бізнесу та раціонального ведення діяльності в забезпеченні основної мети сталого розвитку – збереження довкілля й розвиток економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі розвитку бізнес, економіка та суспільство в цілому повинні адекватно розуміти, що нехтування екологічними проблемами, недостатнє фінансування їх вирішення, неправильний вибір форми господарювання супроводжується катастрофічними наслідками для навколишнього середовища, значними економічними збитками. Достатньо згадати відомі приклади екологічних катастроф, наслідки яких людство не може подолати й досі.

Водночас системне узгодження та збалансування усіх складових є надзвичайно важливим і непростим завданням, адже зв'язок соціальної та екологічної сфер призводить до необхідності збереження ідентичних прав нинішніх і наступних поколінь щодо використання природних ресурсів. Взаємодія соціальної та економічної складових вимагає досягнення справедливості при розподілі матеріальних благ між людьми й надання цілеспрямованої допомоги бідним прошаркам суспільства. Отже, взаємозв'язок природоохоронної та економічної складових потребує вартісної оцінки техногенних впливів на довкілля. Вирішення цих завдань – найголовніший виклик сьогодення для національних урядів, авторитетних міжнародних організацій тощо.

З огляду на проблему становлення моделі сталого розвитку доцільно зауважити, що без рівномірного і грамотного розподілу ресурсів і можливостей між всіма членами людського суспільства стабільний економічний розвиток неможливий [1, с. 123; 5, с. 235]. Досягнення гідного життя і благополуччя для всіх громадян світу має стати основним завданням діяльності світового співтовариства. Для стабільного розвитку насамперед необхідним є створення більш рівноправного суспільства на всіх без винятку рівнях ринкової організації. Певний гарантований мінімальний рівень життя повинен бути невід'ємним правом будь-якого громадянина.

Крім того, в межах розгляду соціальної складової концепції сталого економічного розвитку основною ідеєю є дотримання прав майбутніх поколінь. Природні ресурси Землі є загальною спадщиною людства, як для сучасників, так і майбутніх поколінь. Для стабільного розвитку вичерпання

цього фонду має бути якомога меншим, проте водночас його необхідно постійно відновлювати та нарощувати ресурси [2, с. 120].

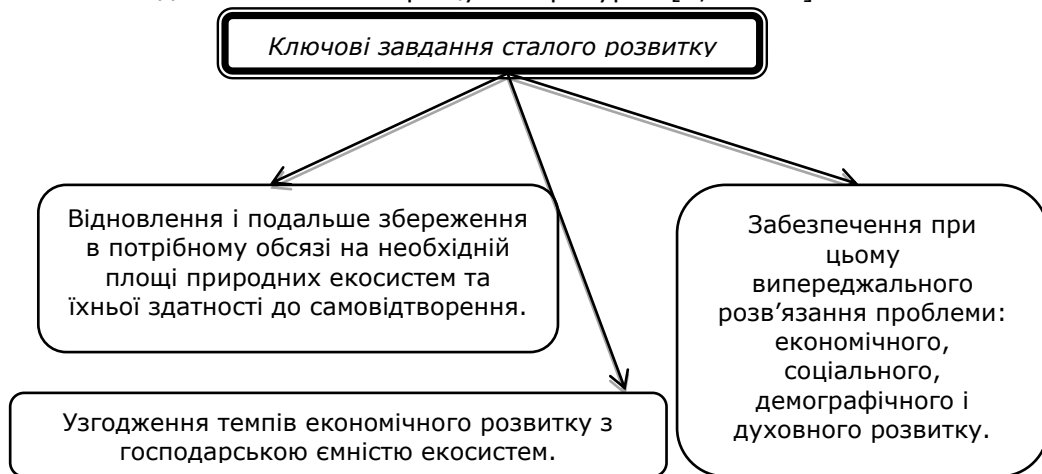

Рис. 1. Ключові завдання сталого розвитку*

* Адаптовано автором.

Ключові завдання сталого розвитку можна побачити на рис. 1. Нагальним завданням також є проблема економічної безпеки на планеті. Як уже зазначалося, одним з напрямків її розв'язання може бути концепція сталого розвитку суспільства, ідея якої була започаткована в діяльності ООН [4, с. 549–559]. Зокрема, у 1992 році Генеральна Асамблея ООН заснувала Комісію зі сталого розвитку, за підсумками роботи якої згодом були прийняті важливі рішення.

На 11-й сесії ООН у м. Нью-Йорк (2003 р.) було затверджено тематичну програму заходів для забезпечення сталого розвитку на період до 2017 р. Відповідно до принципів сталого розвитку, обговорюваного на Конференції ООН щодо довкілля, вдосконалення подальших міжнародних форм співпраці має бути передбачена реалізація низки заходів щодо збереження життя і здоров'я людини, вирішення демографічних проблем, боротьби зі злочинністю, викорінювання бідності, зміни структури споживання і зменшення диференціації в прибутках населення [3]. Обов'язковими в концепції стійкого розвитку є індикатори економічного національного і світового господарства, розроблені Комісією ООН зі сталого розвитку. З одного боку, вони відображають соціальні, економічні і екологічні параметри у єдиному комплексі, а з іншого – їх динаміка розглядається через зміну станів, що мають визначену сталість і здатність до змін.

Сьогодні для існування людства потрібні велика кількість ресурсів, що виходить за межі можливостей нашої планети. В останню чверть століття

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

спостерігалось зростання світового ВВП в 4 рази. Однак економічне зростання досягається головним чином за рахунок витрати природних ресурсів. Якщо вимоги людства до природних ресурсів й далі продовжать зростати в такому темпі як зараз, то в 2030 році для підтримки життя людства знадобиться еквівалент двох нинішніх планет, в 2050 ці – 2,8 планети [3].

У сучасних умовах все більш очевидним є те, що екологічна політика потребує обґрунтованої економічної політики (рис. 2). Втілення моделі «зеленої» економіки передбачає зростання ролі держави і міждержавних органів в економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових міжнародних екологічних стандартів та технологій більш чистого виробництва, екологізації індустріальних галузей господарства.

Рис. 2. Основні напрями «зеленої» економіки*

* Адаптовано автором.

У сучасних умовах європейські країни використовують різні інструменти «зеленої» економіки щодо впровадження своєї національної політики та стратегії розвитку. Так, наприклад у Німеччині на майбутнє передбачають збільшення потоку інвестицій в чотири рази до модернізації екологічних

технологій. Передбачається, що до 2030 року на них буде припадати 16% продукції, що випускається, збільшення робочих місць. Аналіз європейського розвитку свідчить про тісний взаємозв'язок між процесами демократизації та економічного зростання. А саме зазначається, що не може бути стабільної демократії в країнах з низьким рівнем економічного розвитку та навпаки. В сучасному періоді Європа була і залишається одним із провідних центрів світової економіки. Її сумарний ВВП становить майже 30% світового. Вона утримує лідерство у світовій торгівлі за обсягами золотовалютних запасів та іноземних інвестицій.

«Синя» економіка – про задоволення основних потреб кожного з нас за рахунок використання того, що ми маємо (рис. 3) [7].

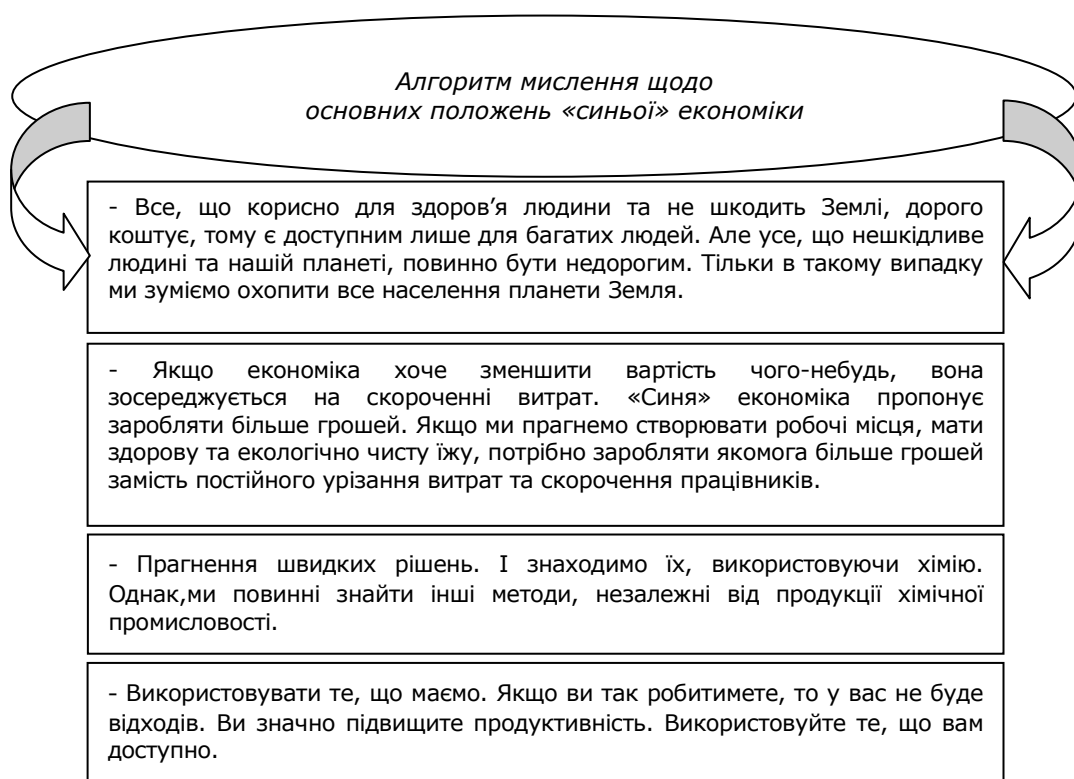

Рис. 3. Основні складові алгоритму «синьої» економіки*

* Адаптовано автором.

Згідно з проведеними дослідженнями, науковець-дослідник, член Римського клубу Гюнтер Пауль запропонував вислів «синя» економіка, разом із дослідниками у своїх працях він запропонував 100 інновацій. Моделювання екосистем взаємопов'язані з принципами «синьої» економіки [7] (рис. 4).

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

- всі процеси стійкі та нетоксичні;
- використовуються ті ресурси, що знаходяться локально і відповідають екологічним та людським потребам місцевої громади;
- енергетичні ресурси використовуються такі, що наслідують природні явища;
- суспільство завжди розвивається, щоб досягати більш високих рівнів ефективності (від ефективності до достатності та достатку);
- завжди застосовуються принципи каскаду енергії і поживних речовин;
- для інвестування в інновації застосовується декілька різних джерел прибутку;
- відходи не залишаються, все, що створюється в процесі, є цінним;
- кожен процес і продукт відіграє свою унікальну роль у повній зайнятості населення;
- наука постійно продукує інновації для розв'язання системних проблем.

Рис. 4. Принципи «синьої» економіки*

* Адаптовано автором.

Так, використання принципів «синьої» економіки дає можливість покрокового використання ресурсів та енергії у процесі функціонування екосистем. Розглянувши сучасні складові життя людства, звернули увагу на те, що необхідно враховувати логічну послідовність пропорційності природних систем.

«Синя» економіка ширша, ніж «зелена», оскільки вона передбачає розвиток природних ресурсів, створення інноваційних виробничих проектів, які забезпечуватимуть людей робочими місцями, новими продуктами та сприятимуть соціальній рівності.

За останній час створення мережевої економіки поширилось досить швидко. З упровадженням нових інформаційних технологій в економіці та застосування Інтернету з'явилося поняття глобальної економіки. Глобальна економіка – це спосіб ведення світового господарства, що ґрунтується на підпорядкуванні внутрішніх та міжнародних господарських процесів одним законом. Коли мережеві організації починають домінувати у спільному економічному середовищі, то вважають, що на цьому ринку у цій країні

сформувалася мережева економіка. Поняття мережевої економіки виникло в умовах використання різних інформаційних мереж. За рівнем інтеграції мережі класифікуються на:

- корпоративні мережі (інтранет);
- мережі ділового партнерства (ексронет);
- глобальні мережі (Інтернет).

Так, кожен рівень інтеграції передбачає обмеження доступу в свій інформаційний простір. З урахуванням використання інформаційних технологій та даних Інтернету можна сказати, що мережева економіка складається з традиційної економіки та інформаційних ресурсів.

Тенденції розвитку мережевої економіки, а саме індивідуальний підхід до кваліфікованої покупцю та поява глобальної конкуренції (рис. 5).

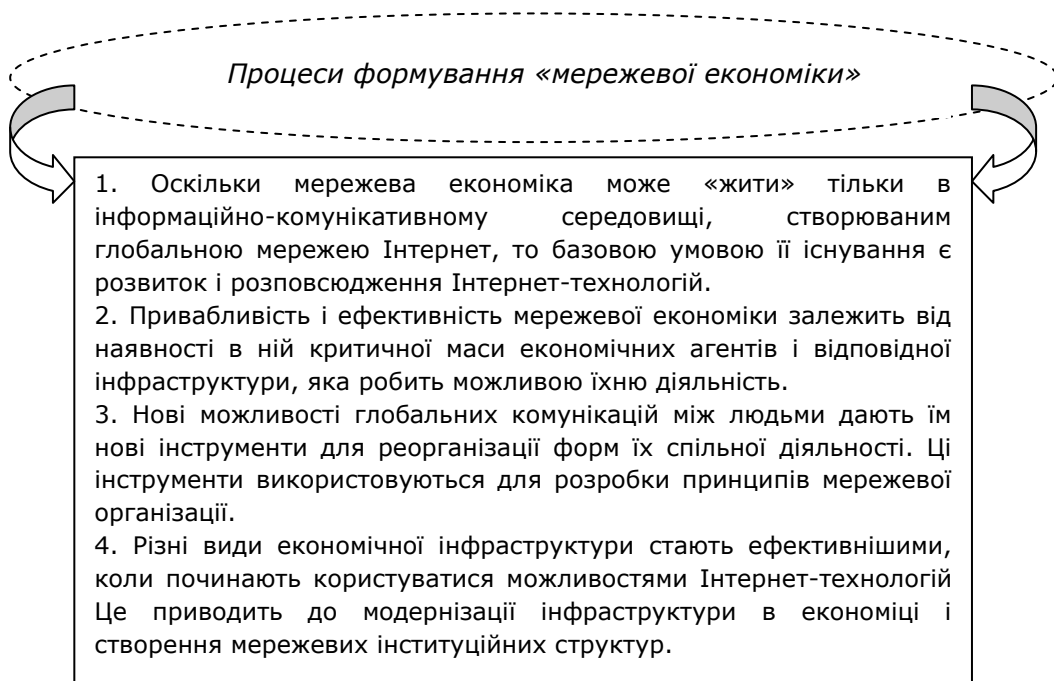

Рис. 5. Основні процеси формування «мережевої економіки»*

* Адаптовано автором.

У доповіді Європейської Комісії метою «мережевої економіки» є визначення середовища в якому будь-яка компанія або індивід, що знаходиться в різних точках економічної системи, можуть контактувати легко із мінімальними витратами з будь-якою іншою компанією або індивідом спільної роботи для торгівлі, для обміну ідеями і ноу-хау або просто для задоволення [8]. Мережева економіка може жити лише в середовищі мережі

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Інтернет. Вона стає базисом для електронного бізнесу, основною складовою якого є електронна комерція, яка не може існувати поза мережею.

У країнах, що входять в Європейську Комісію, діють національні програми розвитку різних елементів мережевої економіки. Мережеву економіку можна вважати статистично зареєстрованим фактом. При цьому чітко простежуються процеси, які посилюють її вплив на світове економічне господарство. П'ять факторів у сучасній картині світового соціально-економічного розвитку зміцнюють позиції мережевої економіки (рис. 6).

Рис. 6. Фактори зміцнення мережевої економіки*

* Адаптовано автором.

Мережева національна економіка стає потужним двигуном соціально-економічного зростання та механізмом національної безпеки перед загрозою тотального корпоративного глобалізму. В основі мережевої економіки лежать мережеві організації, завдяки яким суб'єкти можуть вільно спілкуватися і співпрацювати по Інтернету.

Щорічний Всесвітній економічний форум у Давосі, в рамках якого було проведено низку панельних дискусій, присвячених охороні довкілля, енергетиці та сталому розвитку, також приділив увагу проблемам четвертої промислової революції. Форум цього року проводився за темою «Оволодіння четвертою промисловою революцією». Приходу четвертої промислової революції сприяли теми нових технологій штучного інтелекту, робототехніки, інтернету речей, автономних транспортних засобів, 3-D друку, блокчейну, біотехнології і так далі.

Організований саміт ООН з питань захисту клімату стартував у Парижі 30 листопада і завершився в суботу 12 грудня 2016 року. Метою паризького саміту було укладення першого в історії глобальної та обов'язкової до виконання угоди зі скорочення викидів парникових газів. У конференції брали участь представники 190 держав. Усі країни, що брали участь в кліматичному саміті ООН у Парижі, підписали угоду, зобов'язавшись знизити викиди вуглекислого газу та не дати атмосфері потеплішати більше, ніж на два градуси. Документ передбачає виділення до 2020 року країнам, що розвиваються \$100 млрд. на боротьбу з шкідливими викидами в атмосферу.

Висновки з проведеного дослідження. Кардинальним моментом є необхідність для багатих суспільств збалансувати рівень своїх прибутків, життя та запитів із можливостями екосистем своїх країн та регіонів. Очевидно, що якість навколишнього середовища є важливим споживчим благом, тому екологічні блага можуть і повинні зіставлятися з економічними. Європейська суспільна думка виявляє зростаючий інтерес до проблем охорони біосфери, встановлення гармонії у відносинах між людиною і природою, економічний вплив на використання природних ресурсів. Екологічний підхід до оцінки діяльності бізнесу в країнах Європи та в цілому економіки країн ґрунтується на ідеї, що сталий розвиток світового господарства має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність та глобальну стабільність усієї біосфери. Особливо важливим у цьому контексті є здатність таких систем до самовідновлення та адаптації до змін. Йдеться про екологічне вимірювання економічної діяльності країн, що дозволить оцінити їх екологічну політику. Загалом концепція сталого розвитку є основною парадигмою еволюції суспільства у сучасних умовах, яку варто розуміти не лише з огляду на забезпечення такого економічного зростання, що сприяє гармонізації відносин «людина-природа».

Список використаних джерел:

1. Дуднікова І. І. Система досліджень людських вимірів глобальних економічних змін [Електронний ресурс] / І. І. Дуднікова // Вісник Запорізької державної інженерної академії. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_34_11.pdf
2. Глобальная экономика XXI века: человеческое измерение [монография] / Д. Г. Лукьяненко, А. М. Поручик, А. М. Колот [и др.]; за общ. ред. д-ра экон. наук, проф. Д. Г. Лукьяненко и д-ра экон. наук, проф. А. М. Поручника. – К.: КНЭУ, 2008. – 420 с.
3. Про оцінку наслідків впливу деяких громадських і приватних проектів на навколишнє середовище [Електронний ресурс]: Директива Ради 85/337/ЄЕС від 27.06.1985. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=52751
4. Гринів Л. С. Просторовий розвиток екологічно збалансованої економіки: нові теоретичні моделі та перспективи / Л. С. Гринів // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць ; спец. вип. : у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / Відп. ред. С.Фіялка. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 2. – С. 549–559.
5. Зеркалов Д. В. Проблеми екології сталого розвитку: монографія / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2013. – 430 с.
6. Перспективи реалізації в Україні курсу на «зелену» економіку та «зелену» промисловість у світлі рекомендацій Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=185936.
7. Гюнтер П. Синя економіка [Електронний ресурс] / П. Гюнтер. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/859830>.
8. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст / С. И. Соколенко. – К.: Логос, 2002. – 646 с.

Mariana Mykytiuk,

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

CONCEPTUAL BASES OF ECOLOGICAL DIMENSIONS OF EUROPEAN COUNTRIES DEVELOPMENT

Summary

Features of the conceptual foundations of environmental dimensions of economic development in Europe are analyzed in the article. In particular, the global scientific community constantly creating new economic models and improves enterprise can effectively operate in the concept of sustainable economic development with fast adaptation to changing environmental performance. The task of scientists today is the development of models, methods and forms of development that the best and fully answered to modern demands. The problem of tracking long-term environmental consequences are of the primary importance in the context of sustainable development is. Minimizing negative environmental impact, externalities future for future generations is an important activity. It is a statement about the need to spend resources so that the next generation suffer from their shortage and abandoned.

Keywords: sustainable economic development, green economy, blue economy, network economic greening.

References:

1. Dudnikova, I.I. The system of research on human measurement of global economic change. Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy. Available at: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_34_11.pdf (in Ukr.).

EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES

2. Lukyanenko, D.G., Poruchik, A.M., Kolot, A.M. [and others] (2008). *Global'naja jekonomika XXI veka: chelovecheskoe izmerenie* [Global economy of the XXI century: the human dimension]. KNEU, Kyiv, 420 p. (in Russ.).

3. *On the assessment of the impact of some public and private projects on the environment*, Council Directive 85/337/EEC of 27.06.1985. Available at: http://online.Budstandart.com/ua/catalog/doc-page? Id_doc = 52751 (in Ukr.).

4. Hryniv, L.S. (2011). Spatial development of environmentally balanced economy: new theoretical models and perspectives. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky: zb. nauk. prats' [Formation of market economy: Sb. Sciences Works]*, KNEU, Kyiv, Part 2, pp. 549-559 (in Ukr.).

5. Zerkalov, D.V. (2013). *Problemy ekolohii staloho rozvytku* [Problems of sustainable development ecology]. Basis, Kyiv, 430 p. (in Ukr.).

6. Prospects for the implementation of a green economy and green industry in Ukraine in light of the recommendations of the United Nations Conference on Sustainable Development Rio + 20. Available at: http://me.kmu.gov.ua/control/en/publish/article? Art_id = 185936 (in Ukr.).

7. Gunter, P. *Synia ekonomika* [Blue economy]. Available at: <http://www.twirpx.com/file/859830> (in Ukr.).

8. Sokolenko, S.I. (2002). *Proizvodstvennye sistemy globalizacii: Seti. Al'jansy. Partnerstva. Klasteri: Ukrainskij kontekst* [Production systems of globalization: Networks. Alliances. Partnership. Clusters: Ukrainian context]. Logos, Kyiv, 646 p. (in Russ.).

